

ПАМ'ЯТІ МИКОЛИ МИКОЛАЙОВИЧА ЧЕРЕДНИЧЕНКА

Українську археологію спіткала тяжка втрата. 6 січня 1993 року зупинилося серце знаного спеціаліста, наукового співробітника Інституту археології АН України, кандидата історичних наук Миколи Миколайовича Чередниченка.

М. М. Чередниченко народився 6 серпня 1939 р. на хут. Новоукраїнському Гулькевичеського р-ну Краснодарського краю, у сім'ї кубанського козака. 1961 р., після служби в армії, він став студентом історичного факультету Ростовського університету, який успішно закінчив у 1966 р. Вже будучи студентом, М. М. Чередниченко виявляє інтерес до зрубної культури, бере участь у експедиціях Ростовського обласного музею краєзнавства, Ленінградського відділення Інституту археології АН СРСР, самостійно проводить розкопки курганів, виступає з науковими доповідями на Всесоюзних студентських археологічних конференціях і обирається членом оргкомітету по їх проведенню.

Наукова активність молодого спеціаліста логічно завершується вступом до аспірантури при Інституті археології АН УРСР у 1966 р. З цього моменту наукова доля М. М. Чередниченка нерозривно пов'язана з Україною. Він досліджує поселення зрубної культури біля с. Капітанове на Луганщині і працює над кандидатською дисертацією «Історія зрубних племен Подоння», яку успішно захищає у 1973 р. Науковим керівником і учителем М. М. Чередниченка став видатний археолог, професор О. І. Тереножкін.

З 1970 р. М. М. Чередниченко працює молодшим науковим співробітником відділу археології раннього залізного віку. Тоді ж розгортаються великі новобудовні дослідження у південних областях України. Вчений стає одним з найактивніших організаторів археологічних робіт в зонах новобудов, очолюючи Ворошиловградську, Вищегарасівську, а у 80-і рр. — Полтавську новобудовні експедиції ІА АН УРСР. У 1977—1978 рр. М. М. Чередниченко проводить розкопки Бердянського кургану — видатної пам'ятки скіфської доби з найглибшою у практиці курганного будівництва поховальною спорудою. Дослідження Бердянського кургану велося у надскладних геологічних умовах і дало науці унікальний комплекс скіфських старожитностей, збагатило Музей історичних коштовностей України новими шедеврами скіфського золота, які неодноразово експонувалися за межами нашої держави.

М. М. Чередниченко відзначав широкий спектр наукових інтересів, від доби енеоліту до скіфського часу, але найповніше він розкрився як спеціаліст з археології бронзового віку. Він запропонував нову концепцію по-

ходження та поширення зрубної культури, уточнив хронологію пам'яток доби пізньої бронзи, окреслив соціальну структуру суспільства носіїв зрубної культури, розробляв проблему топографії та класифікації поселень зрубної культури на Дону та Сіверському Дінці. З середини 70-х рр. і до останніх днів свого життя М. М. Чередниченко зосередив свої зусилля на вивченні історії розвитку колісного транспорту на півдні Східної Європи. Багаторічні спостереження та відкриття у цій сфері викладені у рукописі монографії «Стародавній колісний транспорт степової смуги Східної Європи», підготовленої до друку. Він мав намір захистити її як докторську дисертацію.

Працюючи у секторі енеоліту-бронзи ІА АН України (1979—1992 рр.), М. М. Чередниченко став співавтором колективної монографії «Культуры эпохи бронзы на территории Украины», 1986, та 1 тому «Археологии Украинской ССР», 1985; досліджував пам'ятки типу Пивихи, брав участь у розкопках поселень сабатинівської культури на Південному Бузі, де плідно провів свій останній польовий сезон 1992 р. З весни 1992 р. М. М. Чередниченко став готувати до друку монографічне видання Бердянського кургану. Близько 50-ти наукових праць та низка рукописів становлять вагомий науковий спадщину М. М. Чередниченка.

М. М. Чередниченко залишається у пам'яті археологів як розумна людина непересічного таланту, що виторувала свій неповторний шлях у науці і наших серцях.

КЕРЧЕНСЬКИЙ МУЗЕЙ СТАРОЖИТНОСТЕЙ

Е. В. Яковенко

В Керчі з 15 по 19 жовтня 1991 р. тривала Міжнародна археологічна конференція, присвячена 165-річчю одного з найстаріших на Україні — Керченського музею старожитностей. Саме під такою назвою його було засновано 1826 року. До цієї важливої події у культурному житті Росії XIX століття мали відношення такі видатні діячі, як археолог-аматор Поль Дюбрюкс та піонер вітчизняної класичної археології (пізніше Керченський градоначальник) І. О. Стемповський; саме за ініціативою останнього і було створено на півдні Росії два археологічні музеї — у 1825 в Одесі, а через рік, у 1826, в Керчі.

Основою Керченського музею старожитностей стала приватна колекція П. Дюбрюкса, який мав уже достатній досвід у розкопках курганів у Керчі та її околицях, а також, завдяки фаху військового топографа, складав разом із Стемповським плани боспорських городищ — Пантікапея, Мірмекії, Тірітаки. На той час оборонні споруди і рештки будівель на території цих широко відомих зараз пам'яток були ще добре помітні на поверхні. Пізніше, під час інтенсивної забудови міста, все, що було на поверхні — рештки храмів, житлових споруд, було значною мірою використано як будівельний матеріал. Тому не дивно, що, перебуваючи проїздом у Керчі восени 1820 року, О. С. Пушкін писав своєму братові про розчарування від зустрічі із стародавнім містом, бо на поверхні він майже нічого не помітив від античної цивілізації, що існувала тут тисячу років, а до сенсаційних відкриттів на території Боспору було ще дуже далеко...

Ювілейна конференція зібрала у стародавній Керчі чимало спеціалістів з Києва, Москви, С.-Петербурга, Сімферополя, Тбілісі та інших міст. Ми запросили на своє урочисте свято і зарубіжних колег із Сполучених Штатів, Франції, Німеччини, Греції, Польщі, завітала і жінка посла Великої Британії леді Брейтвейт, за фахом археолог-мистецтвознавець.

Порядок денний конференції щодня складався з двох частин: зранку заслуховували і обговорювали доповіді, а у другій половині дня всі учасники конференції брали участь в екскурсіях до античних пам'яток: Пантікапея, Німфея, Тірітаки, царського кургану і фортеці Єнікале, Тамані, де нещодавно створено археологічний музей, присвячений історії стародавньої Гермонаси.

Цікавою була наукова програма конференції: заслухано 17 наукових доповідей, в тому числі дві доповіді — В. П. Толстікова і Н. З. Куїної безпосередньо на місцях розкопок Пантікапея і Німфея. Частина доповідей була присвячена історії Керченського археологічного музею. Так, у доповіді «Керченському музею старожитностей 165 років» (Е. В. Яковенко, Н. Н. Сімонова) висвітлювалася діяльність видатних археологів — дослідників Боспору — Люценка, Шкорпіла, Марті, які у різні часи завідували музеєм і доклали багато зусиль як до археологічних розкопок керченських старожитностей, так і поповнення музейних колекцій. Особлива увага у доповіді була звернена на діяльність Люценка, що першим вдумливо і професійно поставився до ведення польової документації, створював перспективні плани археологічних досліджень і першим зайнявся реставрацією і охороною пам'яток. Так, за його часи було відреставровано й перетворено на музейний комплекс Царський курган. Вчені, сучасники Люценка, називали часи його діяльності в Керчі «епохою Люценка», що докорінно відрізнялася від його попередника — «гробкопача» Ашика, який мав єдину мету — пошуки коштовностей для Імператорського Ермітажу.